

Тема. Публій Вергілій Марон (70-19 рр. до н.е.). «Енеїда» (огляд). Зв'язок твору з гомерівським епосом, міфологією. Ідея громадського служіння, утвердження величі держави. Образ Енея та його значення в композиції твору

Мета: знайомити учнів із творчістю римського поета Вергілія на прикладі його поеми «Енеїда»; розкривати особливості композиції твору, досліджувати зв'язок із поемами Гомера; вчати аналізувати текст; розвивати вміння знаходити спільне й відмінне в літературних творах різних авторів; формувати уявлення про індивідуальність стилю письменника; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: тексти поеми Вергілія «Енеїда»; репродукція мозаїки «Вергілій в оточенні двох муз».

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка Д/З.

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Основний зміст уроку

1. Слово вчителя

Естафету давньогрецької літератури прийняла література Давнього Риму. Заснована в III ст. до н. е. римська література пройшла такі ж етапи розвитку, як і грецька, але значно інтенсивніше. Найбільшого розвитку римська література досягла за часів правління імператора Августа, який підтримував могутність своєї держави не лише силою, а й пропагандою власних ідей. Визначну роль у цьому зіграла література. Даний період увійшов в історію під назвою «золота доба» римської поезії.

Близький до імператора Гай Цільний Меценат згуртував навколо себе талановитих поетів, підтримував їх матеріально, але за це вони мали уславлювати імператора Августа. До цього гуртка належали такі видатні римські поети, як Вергілій, Горацій, Тібулл.

Римська література відзначається своїм розмаїттям: розвивається поезія – філософська (поема Тіта Лукреція Кара «Про природу речей») та елегійна (твори Альбія Тібулла, Секста Проперція), жанр байки (Федр), створюються поеми, сатири, оди, послання, історіографічні твори (Юлій Цезарь «Записки про Галльську війну», «Записки про громадянську війну», Тіт Лівій «Римська історія»). Високого рівня досягає ораторське мистецтво (промови Цицерона про державу, про межі добра і зла, про дружбу).

У зв'язку з ослабленням Римської імперії з II ст. н. е. починається занепад римської літератури. На зміну їй прийшла епоха Середньовіччя.

2. Поетична хвилинка

Відомий український поет М.Зеров присвятив знаменитому римлянину вірш «Вергілій».

Мужик із Мантуї, повільний і смаглявий,
З дитинства ніжного колисаний селом,
Звеличив кий, і плуг, і мідний шолом,
І знявся до вершин нечуваної слави.

...Той час минув – і Рим, і цезарів діла
Рука історії до трун поволокла,
Де сплять усіх часів ілюзії й корони.
Та він живе, і дзвін гучних його поем
Донині сниться над риданнями Дідони
Бряжчанням панцирів і сплесками трирем.

3. Робота з мозаїчним портретом «Вергілій в оточенні двох муз».

- Що зображено на мозаїці?
- Яким ви бачите Вергілія?

Мистецтвознавчий коментар

Відомо, що цю настінну мозаїку, яка донесла до нас образ видатного поета, знайшли наприкінці минулого століття під час будівельних робіт в одній з колишніх римських провінцій у місті Суса.

На ній зображено одягненого в білу тогу чоловіка, що сидить у кріслі. Ліворуч від нього стоїть муза історії Кліо. Праворуч, обпершись ліктем на спинку крісла, з трагічною маскою у лівій руці, – муза трагедії Мельпомена. Зображення дуже близьке до того образу поета, який описав відомий історик Светоній та його біограф Донат: «Вергілій був високий на зріст, худорлявий, смаглявий, зовні дуже схожий на селянина».

4. Повідомлення учнів про життя і творчість Вергілія.

Публій Вергілій Марон (70 р. – 19 р. до н.е.)

Автор всесвітньо відомої героїчної епопеї «Енеїда» Публій Вергілій Марон народився 15 жовтня 70 р. до н. е. в селі Андах, неподалік від міста Мантуї (Північна Італія), в родині дрібного землевласника, що колись був, за одними даними, гончарем, а за іншими – поденником. У рідному домі в душу хлопчика глибоко запали любов до італійської природи та щира шана до мозолистих рук хліборобів. Ці почуття майбутній поет натхненно висловив у своїй пізнішій творчості. Його дитячі та юнацькі роки припали на буремну й тривожну пору в історії Римської держави. Затяжні громадянські війни та непримиренний антагонізм супротивних партій підірвали основи аристократичної республіки, підготували ґрунт для нової форми правління – військової диктатури Гая Юлія Цезаря і Принципату Октавіана Августа.

Початкову освіту Вергілій здобув у сусідній Кремоні, дійшовши повноліття, виїхав до Медіолану (Мілан), а згодом до Риму, щоб продовжити навчання. Він готувався стати адвокатом, але кволе здоров'я, повільне мислення, сором'язливість перешкодили його адвокатській кар'єрі. Після смерті батька Вергілій успадкував садибу, деякий час господарював і займався літературною працею, котрою захоплювався з юних літ.

Вергілій писав ліричні вірші і цікавився філософією, інтерес до якої в ньому розбудив його вчитель – епікуреєць Сірон. Однак любов до муз перемогла, і Вергілій став поетом.

Близько 45 р. до н. е. Марон повертається в рідні Анди з твердим бажанням присвятити себе письменству. За свідченням античних біографів, тодішній намісник Транспаданської Галлії (нині Ломбардія) цезаріанець Гай Асіній Полліон, прекрасний знавець грецької та римської літератур, помітив своєрідний хист Вергілія і спрямував молодого письменника на створення буколістичних віршів. Та спокійні заняття буколіками були перервані

конфіскацією селянських земель на користь ветеранів Гая Юлія Цезаря, яким передавалися землі околиць Мантуї та Кремони, отже, і маєток Вергілія. Завдяки заступництву Полліона та Октавіана, землю йому повернули. Втішений поет звеличив свого захисника Октавіана в першій еклогі (поемі) буколічної збірки. Але радість була предчасна: у 41 р. спалахнула нова братовбивча війна між Октавіаном і Луцієм Антонієм, після якої околиці Мантуї знову перейшли до рук ветеранів. Поета прогнали з маєтку. Він ледве врятувався від меча оскаженілого центуріона. Точно невідомо, чи повторне клопотання про повернення землі було успішне чи ні.

Тим часом, у 39 р. до н. е. Вергілій опублікував свій твір «Буколіки», який справив велике враження на громадськість. Автором книги зацікавився особистий друг Октавіана Гай Цільний Меценат, великий шанувальник поезії і сам літератор, однак ділетант. Увійшовши до мистецького гуртка Мецената, Вергілій дістав матеріальне забезпечення, а це дало йому змогу цілком віддатися поезії, найдорожчому, за його словами, скарбові світу. У своїй поемі «Буколіки» він писав:

Музи дорожчі мені від усього на світі. Богині

Що найпильніше служу вам і серцем шаную я щирим.

Переклад М. Зерова

Ставши прихильником Октавіана, ідеолога нового державного ладу, Вергілій присвятив йому наступний великий твір «Георгіки», над яким працював сім років (37-30 рр.), живучи майже безвиїзною в Неаполі.

Після цієї поеми Марон узявся за монументальну працю – «Енеїду», якій віддав десять останніх років життя. Спочатку поет склав план і написав епопею прозою, а потім став надавати віршової форми тим частинам, які йому припали до вподоби.

Щоб оглянути власними очима місця, зображені в «Енеїді», Вергілій вирушив у подорож по Греції та Малій Азії. Проте Трою йому побачити не довелося. Тяжко захворівши в Афінах, він припинив подальшу мандрівку. Август, який на цей час прибув до Афін, порадив хворому повернутися разом з ним до Італії. В дорозі стан поета погіршився, а після висадки у порту Брундізій (східне узбережжя Італії) 21 вересня 19 р. до н. е. життя Вергілія обірвалося. Прах великого митця перевезли до Неаполя і там поховали при ПUTEОЛАНСЬКІЙ дорозі. На надгробній плиті викарбувано дистих:

У Мантуї я народився, умер у калабрів. Неаполь

Прах береже. Оспівав пасовища, села, вождів.

Вергілій залишив по собі славу не тільки визначного поета. Античні письменники зображають його як надзвичайно добру, ніжної вдачі людину. Виняткова чуйність і доброзичливість приваблювали до нього багатьох людей, які ставали його друзями.

Сучасники свідчили, що він був далекий від заздрощів, радів чужим успіхам і з відданістю допомагав іншим письменникам. Якнайтепліше згадує Вергілія видатний поет Горацій, називаючи свого друга «світлою душею».

Слід зазначити, що найбільшу славу Вергілієві принесли три головні його твори: «Буколіки» («Еклоги» – пастуші пісні), «Георгіки» («Хліборобські вірші») та «Енеїда».

5. Повідомлення учнів про задум поеми «Енеїда».

У вступі до III книги «Георгік» (рядок 46) Вергілій обіцяв написати воєнно-героїчну поему про подвиги Августа. Але згодом він облишив цей свій задум і взявся за епопею, яка, зв'язуючи міфічні розповіді з новим політичним ладом – Принципатом – прославила б увесь римський народ, його легендарних предків та історію і водночас підносила б і заслуги імператора та всього роду Юліїв. Ідеальною для такої мети здавалася історія мандрів і воєн троянського героя Енея, який начебто заснував на латинській землі царство, що стало основою Римської держави. Так була взята легенда про родовід римлян від поєднання італійців з нащадками.

6. Літературознавчий коментар

«Міфологічна основа поеми «Енеїда».

Цікаво, що легенда про мандри Енея не була плодом римської народної творчості, а являла собою книжний пам'ятник, до того ж іноземного походження.

Відомо, що грецькі письменники – поет Стесіхор та історики Гелланік, Тімей і Діонісій Галікарнаський – пов'язали особу Енея з Італією і зробили його засновником Риму. Цей переказ ще до Вергілія знайшов визнання в Римі.

Чимало пихатих римських родів усілякими засобами намагалися довести своє походження від самого Енея. Зокрема, на це претендував рід Юліїв, до якого належав славнозвісний римський політичний діяч, полководець і письменник Гай Юлій Цезар і всиновлений ним Октавіан.

За легендами, син Енея Асканій мав ще й друге ім'я – Іул чи Юл, а довести, що Юл є прабатьком юлійського роду, не становило жодних проблем. Якщо так, то Юлій Цезар і Октавіан Август – нащадки Енея і через те мають божественне походження, оскільки їх міфічний предок був сином Анхіса і богині Венери.

Така псевдонаукова версія мала обґрунтувати особливе соціально-політичне становище їх у римському суспільстві та узаконити узурповану владу. Сучасники стверджували, що Гай Юлій Цезар збирався навіть відбудувати Трою й зробити її столицею Римської імперії. А Октавіан Август, прикрашаючи римський форум статуями славних діячів стародавнього Риму, на чільному місці поставив скульптуру Енея.

Отже, обравши за сюжет легенду, Вергілій використав її для прославлення Августа й освячення його режиму як «золотої доби» в історії римського народу, тобто надав поемі актуального політичного забарвлення.

7. Композиція поеми Вергілія «Енеїда».

Задумана як римська паралель до гомерівських «Іліади» та «Одіссеї» разом узятих, Вергілієва поема чітко поділяється на дві частини, з яких кожна складається із шести книг.

Перші шість містять розповідь про блукання Енея, нагадуючи «Одіссею», а друга половина (книги VII-XII) – опис богів в Італії, це нібито римська «Іліада».

8. Коментоване виразне читання «Заспіву» до поеми Вергілія «Енеїда».

Книга I, вірші 1-33, переклад М. Зерова.

9. Бесіда

- З чого починається поема? (З прославлення Енея, засновника майбутньої могутньої держави.)

- Чи є в поемі традиційне звертання до Музи? *(Так, звичайно. У традиційному звертанні до Музи наголошується, що причиною лиха, якого зазнав Еней, був гнів богині Юнони.)*
- Який шлях мав пройти Еней? *(Із Трої до берегів Італії.)*
- Які боги та міфічні герої згадуються в зачині? *(Юнона, Паріс, Ганімед (цей красень був викрадений Юпітером і став його виночерпієм на Олімпі), Ахілл, пенати (боги-охоронці домашнього вогнища, покровителі цілої держави, а також окремої людини та її праці).)*
- Які міфологічні міста названі в пісні? *(Альбалонга (древнє італійське місто, засновником якого був син Енея Асканій), Карфаген, Троя.)*
- Як у поемі входить мотив долі, традиційний для античної літератури? *(У кінці заспіву з'являється мотив долі (фатума): «Пасерби Долі, вони усіма блукали морями. Стільки страждання лягло на підвалини Римського роду!» Так підкреслюється, що мандрівка Енея сталася з волі богів і змінити щось було неможливо.)*
- Визначте віршовий розмір поеми. *(Гекзаметр.)*

V. Д/З. Вивчити конспект. Прочитати уривки з книги 6 («Пророцтво Анхіза в Аїді про майбутню славу Риму») та 8 («Щит Енея»). Підготувати повідомлення «Значення «Енеїди» у розвитку римської літератури» та «Поема Вергілія «Енеїда» й Україна».

VI. Підсумок уроку

- Назвіть хронологічні межі існування римської літератури.
- Чому період правління Августа називають «золотою добою» літератури?
- Назвіть найголовніші твори Вергілія.
- У чому полягає особливість композиції поеми?
- Яка міфологічна основа твору?
- У чому виявилось творче наслідування Вергілієм поем Гомера? (Побудова поеми, заспів, розмір, сюжет (воєнні подвиги і подорож героя), роль долі в житті та вчинках героїв.)